

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ผลการวิจัยโครงการศึกษาระดับการพัฒนาของชุมชนตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 การทบทวนชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากเอกสารวิชาการ รายงานวิจัย และสื่อเพื่อการเผยแพร่ของหน่วยงานต่างๆ ส่วนที่ 2 การจัดทำร่างชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงโดยกระบวนการมีส่วนร่วม และ ส่วนที่ 3 การทดสอบชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงนําร่อง

4.1 การทบทวนชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

เนื่องจากกรอบแนวคิดการวิจัยอ้างอิงปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้ทบทวนตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์หรือชุดตัวชี้วัดระดับการพัฒนาชุมชน ที่ใช้แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ สวพส. ได้ศึกษาและหน่วยงานต่างๆ ได้จัดทำขึ้น ดังนี้

- 1) ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2559
- 2) ดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชนบนพื้นที่สูง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2556
- 3) ตัวชี้วัดของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2554
- 4) ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในปี พ.ศ. 2551

4.1.1 ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง

ในปี พ.ศ. 2559 สวพส. ได้พัฒนาข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืน และสามารถกำหนดคุณลักษณะและเกณฑ์ตัวชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามแนวทางของโครงการหลวงและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนในพื้นที่โครงการหลวง 3 ภูมิสังคม ประกอบด้วย ชุมชนป่าเมี่ยง ชุมชนที่มีฐานจากการปลูกฝิ่น และชุมชนทำนาเป็นหลัก โดยมีข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง 3 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ: ชุมชนมีรายได้พอเพียงจากการประกอบอาชีพบนฐานความรู้ (5 ตัวชี้วัด) (2) ด้านสังคม: ชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเข้มแข็ง จำนวน 8 ตัวชี้วัด (3) ด้านสิ่งแวดล้อม: ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ได้รับการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ จำนวน 8 ตัวชี้วัด รวมทั้งหมด 21 ตัวชี้วัด โดยตัวชี้วัดแต่ละข้อมีการให้ค่าคะแนนตั้งแต่ระดับ 1-5 ซึ่งคิดเป็นคะแนนของ 21 ตัวชี้วัด รวม 105 คะแนน ดังมีรายละเอียดในตารางที่ 2 (จารุณี และคณะ, 2559)

ตารางที่ 2 ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง

ด้าน	ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด
1. ด้านเศรษฐกิจ: ชุมชนมีรายได้พอเพียงจากการประกอบอาชีพบนฐานความรู้ (5 ตัวชี้วัด)	1.1 มีชนิดพืช/สัตว์ให้เกษตรกรเลือกประกอบอาชีพได้เหมาะสมกับสภาพภูมิสังคม ● พืช : ผัก ไม้ผล ไม้ดอก ไม้ประดับ กาแฟ ชา/เมี่ยง ● สัตว์ ● เติด ● อื่นๆ
	1.2 มีอาชีพนอกภาคการเกษตรที่เหมาะสม ● อาชีพที่เกี่ยวพันกับชุมชน เช่น หัตถกรรม/ค้าขาย/รับจ้าง/รับราชการ/บริการท่องเที่ยว
	1.3 มีระบบการผลิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ● มีระบบการจัดการศัตรูพืชแบบผสมผสาน (IPM) ● ระบบการปลูกพืชที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ● ระบบการปลูกพืชหมุนเวียน/ได้ร่มเงา ● มาตรฐานการผลิต (GAP/อินทรีย์/GMP)
	1.4 มีระบบการขนส่งและการตลาดที่ดี ● ถนนหลัก: ลาดยาง/คอนกรีต/ลูกรัง ● รถ: รถขนส่ง/รถท้องถิ่น ● ตลาด: โครงการหลวง/ตลาดข้อตกลง/ตลาดพ่อค้าท้องถิ่น/ตลาดภายในชุมชน
	1.5 ชุมชนมีความมั่นคงด้านอาหาร (พืชอาหารหลัก/พืชท้องถิ่น/สัตว์) ● ปลูกพืช/เลี้ยงสัตว์ สำหรับบริโภคในครัวเรือน ● มีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งอาหาร (เก็บจากป่า/ซื้อจากภายนอก) ● มีเพียงพอต่อการบริโภคตลอดทั้งปี

ตารางที่ 2 ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง (ต่อ)

หมวด	ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด
2. ด้านสังคม: ชุมชนมีคุณภาพ ชีวิตที่ดีและมี ความ เข้มแข็ง (8 ตัวชี้วัด)	2.1 ส่งเสริมการดำรงชีวิตภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ● การออมทรัพย์ ● การจัดทำและใช้ประโยชน์จากแผนชุมชน ● กลุ่มวิสาหกิจชุมชน/สหกรณ์การเกษตรโครงการหลวง ● การทำกิจกรรมทางศาสนา ● หมู่บ้านปลอดยาเสพติด ● การฟื้นฟูและถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ● การสืบสานวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น
	2.2 การส่งเสริมความเข้มแข็งและคุณภาพขององค์กรชุมชน
	2.3 เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ● ด้านการประกอบอาชีพที่เหมาะสม ● ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ● ด้านวิถีชีวิต ประเพณีและวัฒนธรรมชุมชน
	2.4 ชุมชนปลอดยาเสพติด
	2.5 ส่งเสริมการออมทรัพย์
	2.6 ชุมชนมีสุขอนามัยที่ดี ● สุขลักษณะส่วนบุคคลที่ดี/มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรง ● สุขลักษณะในบ้านเรือนที่ดี ● สุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมที่ดี
	2.7 การสืบทอดวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น ● อัตลักษณ์ของชุมชน ● การรวบรวม จัดบันทึก ● กิจกรรมการฟื้นฟู ● กลุ่มอนุรักษ์ ● การสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น
	2.8 การมีส่วนร่วมของชุมชน/หน่วยงาน

ตารางที่ 2 ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง (ต่อ)

หมวด	ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด
3. ด้านสิ่งแวดล้อม: ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ได้รับการฟื้นฟู ความอุดมสมบูรณ์ (8 ตัวชี้วัด)	3.1 มีแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เหมาะสม • มีแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินของชุมชน • มีขอบเขตป่ากับพื้นที่ทำการเกษตรชัดเจน • มีการนำแผนการใช้ประโยชน์ที่ดินไปปฏิบัติ
	3.2 มีระบบการอนุรักษ์ดินและน้ำ • การปลูกพืชคลุมดิน • การปลูกพืชขนานตามพื้นที่ผิว • การปลูกแฝกเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายหน้าดิน • การทำขั้นบันได • คูรับน้ำขอบเขา
	3.3 มีการฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน • การสำรวจและกำหนดขอบเขต • กฎระเบียบ • แผนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ • กิจกรรมการฟื้นฟูและอนุรักษ์ • กลุ่มเครือข่าย
	3.4 มีการปลูกป่าชาวบ้าน • รูปแบบการปลูกป่าชาวบ้าน • การใช้ประโยชน์ป่าชาวบ้าน • การแปรรูปไม้ป่าชาวบ้าน
	3.5 มีการฟื้นฟูและอนุรักษ์ความหลากหลายทางชีวภาพของป่าธรรมชาติ • กฎระเบียบ • การจัดสรรพื้นที่ป่า • การสำรวจและจัดทำข้อมูลทรัพยากรชีวภาพ • การเพาะขยายพันธุ์และปลูกรวบรวม • กิจกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูต่อเนื่อง

ตารางที่ 2 ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง (ต่อ)

หมวด	ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด
3. ด้านสิ่งแวดล้อม: ทรัพยากรดิน น้ำ ป่าไม้ ได้รับการฟื้นฟู ความอุดมสมบูรณ์ (8 ตัวชี้วัด) (ต่อ)	3.6 มีการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน ● มีการผลิตและใช้ปุ๋ยอินทรีย์ (ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยพืชสด) ● มีการปลูกพืชบำรุงดิน ● มีการปลูกพืชหมุนเวียน ● มีการวิเคราะห์ดินและปรับปรุงดินตามผลการวิเคราะห์
	3.7 มีการรักษาคุณภาพแหล่งน้ำลำธาร ● กฎระเบียบ ● กิจกรรมสร้างความตระหนัก ● ผลการวิเคราะห์คุณภาพน้ำ ● ระบบบำบัด ● แผนการรักษาและฟื้นฟู
	3.8 มีระบบการจัดการของเสียในชุมชน ● น้ำเสีย ● ขยะ ● วัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร)

4.1.2 ดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชนบนพื้นที่สูง

พนมศักดิ์ และคณะ (2556) ได้ศึกษาเพื่อพัฒนาดัชนีชี้วัดที่สะท้อนระดับของการพัฒนาและความอยู่ดีมีสุขของชุมชนบนพื้นที่สูง โดยศึกษาในพื้นที่โครงการขยายผลโครงการหลวงในลุ่มน้ำปิงตอนบน 4 แห่ง (ปางแดงใน ป่าแป๋ แม่มะลอ และปากกล้วย) และในลุ่มน้ำน่าน 4 แห่ง (โป่งค่า ปางยาง น้ำแปง และสะเนียง) รวม 17 หมู่บ้าน โดยใช้การจัดประชุมกลุ่มระดมความคิดเห็นตัวแทนชุมชน สรุปตัวชี้วัดเป็น 6 หมวด ได้แก่ หมวดเศรษฐกิจ คนและครอบครัว ชุมชนและสังคม สาธารณูปโภค/โครงสร้างพื้นฐาน วัฒนธรรมประเพณี และ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสิ้น 31 ตัวชี้วัด และกำหนดน้ำหนักความสำคัญไล่เรียงจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านคนและครอบครัว ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านชุมชนและสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณูปโภค/โครงสร้างพื้นฐาน และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีค่าน้ำหนักความสำคัญเท่ากับ 0.306 0.207 0.184 0.103 0.102 และ 0.088 ตามลำดับ ต่อมานำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตัวอย่างครัวเรือนในพื้นที่ศึกษาจำนวน 331 ครัวเรือน มาประมวลผลค่าปัจจัยต่างๆ ประกอบเป็นดัชนีชี้วัดประสม (Composite index) ที่แสดงความสุขในแต่ละด้านของทุกหมู่บ้าน และนอกจากนี้ยังได้พัฒนาโปรแกรมแสดงผลตัวชี้วัดในรูปแบบที่และแผนภูมิเพื่อดูรายละเอียดตัวชี้วัดของพื้นที่ศึกษาได้โดยสะดวก กระบวนการแบบมีส่วนร่วมนี้ทำให้ชุมชนได้คิดวิเคราะห์หิบริบทของตนเอง เข้าใจชุมชนได้ชัดเจนและรอบด้านมากขึ้น นำไปสู่แนวทางหรือทิศทางในการแก้ไขปัญหาจุดบกพร่อง และ/หรือยกระดับความอยู่ดีมีสุขของชุมชนในอนาคต ดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชนบนพื้นที่สูงจำนวน 6 หมวด 31 ตัวชี้วัด แสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชนบนพื้นที่สูง

หมวด	ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด
1. เศรษฐกิจ (ทรัพย์สิน เงินทุน หรือหลักประกันในชีวิต)	1) รายได้ครัวเรือนมั่นคง 2) มีพื้นที่ทำกินอุดมสมบูรณ์และพอเพียง 3) มีน้ำเพื่อการเกษตรพอเพียง 4) มีแหล่งทุน/แหล่งกู้ยืมเงิน 5) มีที่อยู่อาศัยมั่นคง-ถาวรและสิ่งอำนวยความสะดวก
2. คนและครอบครัว	6) สุขภาพอนามัยดี 7) ครอบครัวเข้มแข็งอบอุ่น 8) ปลอดภัย-ยาเสพติด 9) การศึกษาที่ดี 10) มีอาหารพอเพียง ปลอดภัย
3. ชุมชนและสังคม	11) มีผู้นำที่ดี มีความเข้มแข็ง 12) ชุมชนสงบสุข 13) ชุมชนช่วยเหลือแบ่งปันกัน 14) การมีส่วนร่วมของคนในชุมชน 15) ปลอดภัย-ยาเสพติด 16) การมีและปฏิบัติตามกฎระเบียบของชุมชน 17) การกระจายข่าวสารที่ดี
4. สาธารณูปโภค/โครงสร้างพื้นฐาน	18) ถนนดี 19) มีน้ำดื่ม น้ำใช้ สะอาดและพอเพียง 20) มีไฟฟ้าใช้ 21) การสื่อสาร 22) บริการสาธารณะสุข 23) มีโรงเรียน/สถานศึกษา
5. วัฒนธรรมประเพณี	24) การมีและปฏิบัติตามศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี 25) มีระบบผู้สูงอายุ ผู้นำทางสังคม
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	26) ป่าไม้อุดมสมบูรณ์ 27) แหล่งน้ำธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ 28) ได้ใช้ประโยชน์จากป่า 29) มีและปฏิบัติตามกฎระเบียบเพื่อรักษาธรรมชาติ 30) ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 31) ไม่มีมลภาวะ สิ่งรบกวนต่างๆ

4.1.3 ตัวชี้วัดของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง
เบญจพรณ และคณะ (2554) ได้สำรวจจุดอ่อนของการสร้างตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชน
ในอดีตในปี พ.ศ. 2553 และต่อมาในปี พ.ศ. 2554 นำมาปรับปรุงตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง
ด้วยการใช้ข้อมูล กชช.2ค และ จปฐ. ของกรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย ร่วมกับการเก็บ
ข้อมูลปฐมภูมิ โดยผสมผสานกรอบแนวคิด Sustainable Livelihood Framework (SLF) เข้ากับ
Driving-Forces-State-Response เพื่อเป็นกรอบการสร้างตัวชี้วัดในการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม
และสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง พร้อมทั้งได้ทดสอบตัวชี้วัดในพื้นที่โครงการหลวงและโครงการพัฒนา
พื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จำนวน 64 หมู่บ้าน พบว่าวิธีการนี้สามารถระบุค่าตัวชี้วัดในแต่ละด้าน
และดัชนีการพัฒนาโดยรวม ทำให้สามารถทราบถึงประเด็นที่ยังต้องมีการพัฒนาในแต่ละด้านของ
หมู่บ้านหรือพื้นที่ ตัวชี้วัดและดัชนีการพัฒนายที่สร้างขึ้นมีความง่ายต่อการปรับให้เป็นปัจจุบันและ
การเทียบกับค่ามาตรฐาน เช่น เกณฑ์ในหมู่บ้านคนไทยหรือเกณฑ์ในกลุ่มหมู่บ้านที่ได้รับการพัฒนาที่ดี
ซึ่งเป็นการเปลี่ยนการคำนวณจากการอิงกลุ่มอ้างอิงที่มีความเหมาะสมมากกว่า และสามารถ
นำไปใช้ในพื้นที่สูงอื่นๆ เหมาะสมสำหรับใช้คัดกรองพื้นที่เป้าหมายและกำหนดประเด็นการพัฒนาแบบ
เร่งด่วนได้ ตัวชี้วัดของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง มี 5 ด้าน
จำนวน 19 ตัวชี้วัด ดังแสดงในตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ตัวชี้วัดของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง

หมวด	ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด
1. ด้านกายภาพ โครงสร้างพื้นฐาน	1) สัดส่วนระยะทางถนนลาดยางและคอนกรีตถึงอำเภอ 2) สัดส่วนครัวเรือนที่ไม่มีไฟฟ้าใช้และน้ำใช้เพียงพอตลอดเวลา 3) สัดส่วนเกษตรกรชลประทาน (ฤดูแล้ง)
2. ด้านทรัพยากรธรรมชาติ	4) สัดส่วนพื้นที่เกษตรนอกเขตพื้นที่อนุรักษ์ 5) สัดส่วนพื้นที่ป่าริมน้ำ 6) สัดส่วนพื้นที่เกษตรที่ไม่เสี่ยงต่อการชะล้างพังทลายของดิน 7) การมีน้ำเพื่อการเกษตรและอุปโภค
3. ด้านเศรษฐกิจ	8) สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งทุน 9) ขนาดพื้นที่เกษตรต่อคน 10) ผลผลิตข้าวต่อความต้องการบริโภค 11) รายได้เฉลี่ยต่อคน 12) สัดส่วนของประชากรที่มีรายได้สูงกว่า 23,000 บาท/คน/ปี
4. ด้านทรัพยากรมนุษย์	13) สัดส่วนคนอายุ 15-60 ปี ที่อ่านเขียน คิดเลขอย่างง่ายได้ 14) ระดับการศึกษาเฉลี่ย 15) สุขภาพอนามัยเด็ก
5. ด้านความเข้มแข็งของชุมชน	16) สัดส่วนผู้มีบัตรประชาชน 17) สัดส่วนพื้นที่ทำกินที่มีเอกสารสิทธิ์ 18) สัดส่วนรายได้รวมของครัวเรือนจากงาน 19) ความเข้มแข็งทางสังคม

4.1.4 ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้ซึ่งหมายถึง คุณลักษณะของชุมชนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้จากโครงการศึกษาแนวทางการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง: บทเรียนจาก 40 หมู่บ้านจากทั่วประเทศ ประกอบด้วย 8 มิติ 26 ตัวบ่งชี้ รายละเอียดแสดงในตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดย สศช.

หมวด	ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด
1. ความมั่นคงด้านอาหาร	1) มีแหล่งการผลิตและกระบวนการผลิตที่เหมาะสม ปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และเป็นมิตรต่อระบบนิเวศน์ 2) มีฐานการผลิตที่สามารถรองรับต่อความต้องการที่มีการขยายตัวของชุมชนในอนาคต 3) ชุมชนมีการผลิตอาหารไว้บริโภคในชุมชนเองเป็นส่วนใหญ่ ลดการใช้พลังงานและการเดินทางสู่ตลาด 4) เน้นการผลิตเพื่อบริโภคก่อน เหลือจากการบริโภคนำไปแจกจ่าย/ขายสู่ตลาด
2. ระบบการผลิตที่เหมาะสมกับภูมิสังคม	5) มีการประกอบอาชีพที่สุจริต มั่นคง เหมาะสมกับความสามารถ ประสพการณ์ของบุคคล และศักยภาพที่มีภายในชุมชน 6) มีรายได้ที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีผลกำไรตามสมควร ไม่ขาดทุน 7) มีความคิดริเริ่มในการพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก
3. ครอบครัวอบอุ่นในชุมชนเข้มแข็ง	8) เป็นครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ของพ่อ-แม่-ลูก ตลอดจนผู้อาวุโสในครอบครัวที่อบอุ่น มีเวลาให้กัน 9) มีกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับสมาชิกในครัวเรือน เกิดการมีส่วนร่วมและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน 10) ครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความสัมพันธ์เอื้ออาทรต่อกัน มีความสมานฉันท์ ไม่แตกแยก แบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน
4. สภาพเศรษฐกิจที่มั่นคง	11) ชุมชนมีการวางแผนด้านเศรษฐกิจ จัดสรรทรัพยากรต่างๆ เพื่อการผลิต การบริโภค และการลงทุนที่สมดุล 12) ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อใช้ในการตัดสินใจบริโภคอุปโภคและมีการออมทรัพย์ไว้ใช้ในยามจำเป็น 13) มีการวางแผนด้านสร้างรายได้ ลดรายจ่าย สร้างและใช้หนี้หนี้สินลดการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย

ตารางที่ 5 ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดย สศช.
(ต่อ)

หมวด	ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด
5. ความพร้อมของปัจจัยพื้นฐาน	14) มีปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภค ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ถนน ที่เหมาะสมกับระดับการพัฒนาชุมชน 15) มีสวัสดิการด้านอนามัยและสาธารณสุข ครอบคลุมตลอดชีวิต รวมทั้งเด็ก คนแก่ พิกการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้ป่วยยากจน 16) มีโอกาสแห่งการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เพียงพอต่อการเรียนรู้ในการดำรงชีวิตในชุมชน และเท่าทันการเปลี่ยนแปลง
6. ระบบกลุ่มและองค์กรสวัสดิการ	17) มีระบบกลุ่มและองค์กรในชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษา ศาสนา ออมทรัพย์ สวัสดิการสังคมเยาวชน ป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อม 18) เชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อรับการสนับสนุนด้านการเรียนรู้ ประสบการณ์ และวิชาการ 19) ลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ อบต. และกลุ่มพลังมวลชนต่างๆ 20) องค์กรต่างๆ ในชุมชน มีการดำเนินงานแบบโปร่งใส ใช้ระบบธรรมาภิบาล มีส่วนร่วมจากกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง
7. กระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญา	21) มีการจัดการความรู้ภายในชุมชน นำภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชน ผ่านระบบการศึกษาที่มีในท้องถิ่น 22) เน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำความคิด เกษตรกรต้นแบบ และคนรุ่นใหม่ 23) อนุรักษ์ภูมิปัญญาและองค์ความรู้ สืบทอดให้แก่คนรุ่นต่อไป สามารถผสมผสานกับความรู้วิทยาการในปัจจุบัน
8. การจัดสรรใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน	24) วางแผนการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ประโยชน์ในการผลิต การบริโภค และการอนุรักษ์ 25) มีแผนกำหนดขอบเขตและขีดความสามารถที่เหมาะสมของทรัพยากรในชุมชนในการรองรับการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ 26) มีการอนุรักษ์ฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนให้ยั่งยืน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสภาพแวดล้อมของชุมชน

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบองค์ประกอบและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการพัฒนาโดย สวพส. และ สศช.

มิติ/หมวด		ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด	1	2	3	4
มิติเศรษฐกิจ	1. ความมั่นคงด้านอาหาร	1) มีแหล่งการผลิตและกระบวนการผลิตที่เหมาะสม ปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค และเป็นมิตรต่อระบบนิเวศ	☑			☑
		2) มีฐานการผลิตที่สามารถรองรับต่อความต้องการที่มีการขยายตัวของชุมชนในอนาคต				☑
		3) ชุมชนมีการผลิตอาหารไว้บริโภคในชุมชนเองเป็นส่วนใหญ่ ลดการใช้พลังงานและการเดินทางสู่ตลาด		☑		☑
		4) เน้นการผลิตเพื่อบริโภคก่อน เหลือจากการบริโภคนำไปแจกจ่าย/ขายสู่ตลาด	☑			☑
	2. ระบบการผลิตที่เหมาะสมกับภูมิสังคม	5) มีการประกอบอาชีพที่สุจริต มั่นคง เหมาะสมกับความสามารถประสบการณ์ของบุคคล และศักยภาพที่มีภายในชุมชน				☑
		6) มีรายได้ที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ มีผลกำไรตามสมควร ไม่ขาดทุน				☑
		7) มีความคิดริเริ่มในการพัฒนาการผลิตให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก				☑
		8) มีชนิดพืช/สัตว์ให้เกษตรกรเลือกประกอบอาชีพได้เหมาะกับสภาพภูมิสังคม	☑			
		9) มีระบบการขนส่งและการตลาดที่ดี	☑			
		10) มีอาชีพนอกภาคการเกษตรที่เหมาะสม	☑			

ตารางที่ 6 องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการพัฒนาโดย สวทส. และ สสช. (ต่อ)

มิติ/หมวด		ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด	1	2	3	4
มิติ เศรษฐกิจ (ต่อ)	3. สภาพเศรษฐกิจ ที่มั่นคง	11) ชุมชนมีการวางแผนด้านเศรษฐกิจ จัดสรรทรัพยากรต่างๆ เพื่อการผลิต การบริโภค และการลงทุนที่สมดุล				☒
		12) ทำบัญชีครัวเรือนเพื่อใช้ในการตัดสินใจบริโภคอุปโภคและมีการออมทรัพย์ไว้ใช้ในยามจำเป็น	☒			☒
		13) มีการวางแผนด้านสร้างรายได้ ลดรายจ่าย สร้างและใช้สินหนี้สิน ลดการบริโภคสินค้าฟุ่มเฟือย				☒
		14) สัดส่วนครัวเรือนที่เข้าถึงแหล่งทุน/แหล่งกักเงิน		☒	☒	
		15) รายได้เฉลี่ยต่อคน/ครัวเรือนมั่นคง		☒	☒	
		16) สัดส่วนของประชากรที่มีรายได้สูงกว่า 23,000 บาท/คน/ปี			☒	
		17) มีพื้นที่ทำกินอุดมสมบูรณ์และพอเพียง		☒	☒	
		18) ขนาดพื้นที่เกษตรต่อคน		☒		
		19) มีที่อยู่อาศัยมั่นคง-ถาวรและสิ่งอำนวยความสะดวก		☒		

ตารางที่ 6 องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการพัฒนาโดย สวทส. และ สสช. (ต่อ)

มิติ/หมวด		ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด	1	2	3	4
มิติสังคม และชุมชน	4. ครอบครัวอบอุ่น ในชุมชนเข้มแข็ง	20) เป็นครอบครัวที่มีความสัมพันธ์ของพ่อ-แม่-ลูก ตลอดจนผู้อาวุโสในครอบครัวที่อบอุ่น มีเวลาให้กัน		☒		☒
		21) มีกิจกรรมสร้างสรรค์สำหรับสมาชิกในครัวเรือน เกิดการมีส่วนร่วมและเป็นประโยชน์ ต่อชุมชน				☒
		22) ครัวเรือนส่วนใหญ่ในชุมชนมีความสัมพันธ์เอื้ออาทรต่อกัน มีความสมานฉันท์ ไม่แตกแยก แบ่งปันและเรียนรู้ร่วมกัน				☒
		23) ครัวเรือนมีสุขภาพอนามัยและการศึกษาที่ดี		☒	☒	
	5. กระบวนการ เรียนรู้และ ภูมิปัญญา	24) มีการจัดการความรู้ภายในชุมชน นำภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ ชุมชน ผ่านระบบการศึกษาที่มีในท้องถิ่น	☒			☒
		25) เน้นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนในชุมชน ผู้อาวุโส ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำความคิด เกษตรกรต้นแบบ และคนรุ่นใหม่				☒
		26) การอนุรักษ์และสืบทอดวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น ให้แก่คนรุ่นต่อไป และสามารถผสมผสานกับความรู้วิชาการในปัจจุบัน	☒	☒		☒
		27) สัดส่วนคนอายุ 15-60 ปี ที่อ่านเขียน คิดเลขอย่างง่ายได้			☒	

ตารางที่ 6 องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการพัฒนาโดย สวทส. และ สสช. (ต่อ)

มิติ/หมวด		ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด	1	2	3	4	
มิติสังคม และชุมชน (ต่อ)	6. ระบบกลุ่มและ องค์กรสวัสดิการ	28) มีระบบกลุ่มและองค์กรในชุมชนเพื่อพัฒนาอาชีพ การศึกษา ศาสนา ออมทรัพย์ สวัสดิการสังคม เยาวชน ป่าชุมชนและสิ่งแวดล้อม	☒		☒	☒	
		29) เชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ในชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อรับการสนับสนุน ด้านการเรียนรู้ ประสบการณ์ และวิชาการ	☒	☒		☒	
		30) ลดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผลประโยชน์ อบท. และกลุ่มพลังมวลชนต่างๆ				☒	
		31) องค์กรต่างๆ ในชุมชน มีการดำเนินงานแบบโปร่งใส ใช้ระบบธรรมาภิบาล มีส่วนร่วม จากกิจกรรมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง	☒	☒		☒	
		32) ส่งเสริมการดำรงชีวิตภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	☒				
	7. ชุมชน	33) ชุมชนปลอดภัยและยาเสพติด	☒	☒			
		34) ชุมชนมีสุขอนามัยที่ดี	☒		☒		
		35) ชุมชนมีผู้นำที่ดี มีความเข้มแข็ง การกระจายข่าวสารที่ดี		☒			
	มิติ โครงสร้าง พื้นฐาน	8. ความพร้อม ปัจจัยพื้นฐาน	36) มีปัจจัยพื้นฐาน สาธารณูปโภค ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ถนน		☒	☒	☒
			37) มีสวัสดิการด้านอนามัย และสาธารณสุข ครอบคลุมตลอดชีวิต รวมทั้งเด็ก คนแก่ พิการ ผู้ด้อยโอกาสและผู้เปราะบาง		☒		☒
38) โอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เพียงพอต่อการเรียนรู้ในการดำรงชีวิตในชุมชน และ เท่าทันการเปลี่ยนแปลง				☒		☒	
39) มีน้ำเพื่อการเกษตรพอเพียง				☒			
40) สัดส่วนเกษตรชลประทาน (ฤดูแล้ง)					☒		
41) สัดส่วนพื้นที่ทำกินที่มีเอกสารสิทธิ์					☒		

ตารางที่ 6 องค์ประกอบและตัวชี้วัดของการพัฒนาชุมชนที่ได้รับการพัฒนาโดย สวพส. และ สศช. (ต่อ)

มิติ/หมวด		ตัวบ่งชี้/ตัวชี้วัด	1	2	3	4
มิติ ทรัพยากร ธรรมชาติ และ สิ่งแวดล้อม	9. การจัดสรรใช้ ประโยชน์ทรัพยากร อย่างยั่งยืน	42) วางแผนการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้ประโยชน์ในการผลิต การบริโภค และการอนุรักษ์	☑			☑
		43) มีแผนกำหนดขอบเขตและขีดความสามารถที่เหมาะสมของทรัพยากรในชุมชน ในการรองรับการใช้ประโยชน์ในด้านต่างๆ	☑			☑
		44) มีการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชนให้อยั่งยืนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของ ชุมชน เพื่อเป็นภูมิคุ้มกันสภาพแวดล้อมของชุมชน	☑	☑	☑	☑
		45) มีและปฏิบัติตามระเบียบเพื่อรักษาธรรมชาติ		☑		
		46) สกัดส่วนพื้นที่เกษตรนอกเขตพื้นที่อนุรักษ์			☑	

หมายเหตุ:

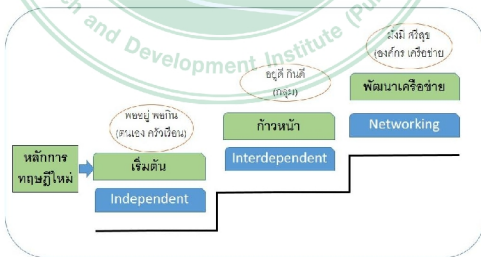
- 1 = ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2559
- 2 = ตัวชี้วัดความสุขของชุมชนบนพื้นที่สูง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2556
- 3 = ตัวชี้วัดของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2554
- 4 = ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ (สศช.) ในปี พ.ศ. 2551

4.2 การจัดทำร่างชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

จากการวิเคราะห์องค์ประกอบของตัวชี้วัดที่ได้รับการพัฒนาโดย สวพส. และ สศช. ในระยะที่ผ่านมา พบว่าองค์ประกอบหลักมีความคล้ายคลึงกัน คือการประเมินระดับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐาน แต่ประเภทของตัวชี้วัด/ตัวบ่งชี้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ชุดตัวชี้วัดที่ได้รับการพัฒนาโดย สวพส. ที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นตัวชี้วัดในระดับผลผลิต (outputs) ที่ระบุถึงการสร้างให้มีหรือการคงอยู่ของกิจกรรมในแต่ละหมวด เช่น มีรายได้ มีชนิดพืช/สัตว์ที่เหมาะสมกับภูมิสังคม มีผู้นำที่ดี มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ และเป็นการกำหนดตัวบ่งชี้ที่แน่นอนในเชิงปริมาณ และมีตัวชี้วัดบางส่วนเป็นระดับผลลัพธ์ (outcome) ในขณะที่ชุดตัวชี้วัด ของ สศช. มีลักษณะเน้นที่ผลลัพธ์ (outcome) และผลกระทบ (impact) เช่น มีการประกอบอาชีพที่สุจริต มั่นคง เหมาะสมกับความสามารถประสบการณ์ของบุคคล และศักยภาพที่มีภายในชุมชน ที่ชุมชนเป็นผู้พิจารณาข้อมูลของท้องถิ่นที่สะท้อนการพัฒนาในแต่ละภูมิสังคมเอง เช่น การประเมินมิติอาชีพที่ครอบคลุมทั้งด้านการเกษตรและนอกภาคการเกษตร ขึ้นอยู่กับศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละท้องถิ่น

ดังนั้นการพัฒนาชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง จึงใช้กรอบตัวชี้วัดของ สศช. เป็นหลัก พร้อมทั้งปรับปรุงให้เหมาะสมกับพื้นที่สูงมากยิ่งขึ้น โดยมุ่งหวังให้ชุดตัวบ่งชี้เป็นเครื่องมือของชุมชนในการสะท้อนและประเมินระดับการพัฒนาชุมชนของตนเองโดยกระบวนการมีส่วนร่วม แทนการกำหนดตัวชี้วัดและการประเมินจากบุคคลภายนอก พร้อมทั้งการให้ค่าน้ำหนักของชุดตัวบ่งชี้ตามขั้นตอนของการพัฒนาชุมชนในหลักการของทฤษฎีใหม่ จำนวน 3 ขั้น ประกอบด้วยขั้นเริ่มต้น ที่มีความพอ

พอเกินของบุคคลและครัวเรือนซึ่งเป็นระดับปัจเจกบุคคล (independent) ขั้นก้าวหน้าคือความอยู่ดีกินดีของกลุ่ม/องค์กรชุมชน ซึ่งมีการพึ่งพาอาศัย (interdependent) ของสมาชิกในชุมชน และขั้นพัฒนาเครือข่าย (networking) ที่ขยายความร่วมมือไปยังองค์กรและเครือข่าย ดังแสดงในรูปที่ 1

รูปที่ 1 ขั้นตอนการพัฒนาตามหลักการทฤษฎีใหม่

การพัฒนาชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ การยกร่างตัวบ่งชี้และการให้ค่าน้ำหนักรายตัวบ่งชี้และในแต่ละชั้น แบ่งออกเป็น 3 ชั้น ประกอบด้วย ชั้นเริ่มต้น เน้นความพออยู่พอกินของครัวเรือน ชั้นก้าวหน้าความอยู่ดีกินดีของกลุ่มและสิ่งแวดล้อมของชุมชน และชั้นพัฒนาเครือข่าย รายละเอียดแสดงในตารางที่ 7 และได้จัดกลุ่มระดับการพัฒนาของชุมชนตามค่าคะแนนรวมที่ได้จากการประเมินตัวบ่งชี้คุณลักษณะชุมชนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ออกเป็น 5 ระดับในตารางที่ 8

ตารางที่ 7 ชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง

ชั้น	คะแนน	ตัวบ่งชี้	คำอธิบาย
1. ชั้นเริ่มต้น เน้นความพออยู่ พอกินของ ครัวเรือน	30	1) ความมั่นคงด้าน อาหาร (15 คะแนน)	การเพาะปลูกพืชอาหารหลักไว้บริโภคใน ครัวเรือนเป็นส่วนใหญ่ เน้นการผลิตเพื่อ บริโภค เหลือจากการบริโภคนำไปขายสู่ ตลาด และมีฐานการผลิตเพื่อเข้าถึงอาหาร ในรูปแบบต่างๆ
		2) สภาพเศรษฐกิจที่ มั่นคง (15 คะแนน)	การวางแผนสร้างรายได้ ลดรายจ่าย สร้าง และใช้คืนหนี้สิน จัดสรรทรัพยากรต่างๆ เพื่อ การผลิต การบริโภค และการลงทุนที่สมดุล มี การทำบัญชีครัวเรือน/บัญชีฟาร์ม และการ ออมทรัพย์
2. ชั้นก้าวหน้า ความอยู่ดีกินดี ของกลุ่มและ สิ่งแวดล้อมของ ชุมชน	40	3) ระบบการผลิต ที่เหมาะสมกับ ภูมิสังคม (20 คะแนน)	อาชีพสุจริต มั่นคง มีรายได้เลี้ยงตัวเองได้ มี ผลกำไรตามสมควร ปลอดภัยต่อทั้งผู้ผลิต และผู้บริโภค เป็นมิตรต่อระบบนิเวศ การ ปรับปรุงระบบการผลิต และลดการพึ่งพา ปัจจัยภายนอก
		4) ความพร้อมของ ปัจจัยพื้นฐานและ สวัสดิการชุมชน (10 คะแนน)	ปัจจัยพื้นฐาน เช่น สาธารณูปโภค ประปา ไฟฟ้า โทรศัพท์ ถนน สวัสดิการด้าน สาธารณสุข การศึกษาขั้นพื้นฐาน
		5) กระบวนการ เรียนรู้และภูมิ ปัญญาท้องถิ่น (10 คะแนน)	การจัดการความรู้ภายในชุมชน ที่มีการนำ ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ ชุมชน สามารถผสมผสานกับความรู้ วิทยาการในปัจจุบัน

ตารางที่ 7 ชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง (ต่อ)

ชั้น	คะแนน	ตัวบ่งชี้	คำอธิบาย
3. ขั้นพัฒนา เครือข่าย	30	6) การจัดสรรใช้ ประโยชน์ ทรัพยากรในชุมชน อย่างยั่งยืน (10 คะแนน)	การใช้ทรัพยากรในชุมชนเพื่อการผลิต บริโภค และอนุรักษ์ และขีดความสามารถที่เหมาะสม ของทรัพยากรในชุมชนในการรองรับการใช้ ประโยชน์ในด้านต่างๆ
		7) มีระบบกลุ่ม และองค์กรใน ชุมชนที่มีการ ดำเนินงานตาม หลักธรรมาภิบาล (20 คะแนน)	กลุ่มและองค์กร ด้านการพัฒนาอาชีพ การตลาด ออมทรัพย์ สวัสดิการ การศึกษา ศาสนา สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้ง การเชื่อมโยงกลุ่มต่างๆ ในชุมชนกับหน่วยงาน ภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนอื่น เพื่อรับ การสนับสนุนด้านการเรียนรู้ วิชาการ การตลาด และแหล่งทุน

ตารางที่ 8 ค่าคะแนนของระดับการพัฒนาตามตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์

ความเข้มแข็ง ของชุมชน	ระดับ	ค่าคะแนนรวม
มากที่สุด	ระดับ A	90
มาก	ระดับ B1	80
	ระดับ B2	70
ปานกลาง	ระดับ C1	60
	ระดับ C2	50

4.3 การทดสอบชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงนาร่อง

การทดสอบชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของระดับการพัฒนาชุมชนตามปรัชญาของ
เศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 2 แห่ง ดังนี้

(1) บ้านแม่อาจข้าว-ห้วยไต้ อำเภอเวียงป่าเป้า ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการ
หลวงวาวี จังหวัดเชียงราย

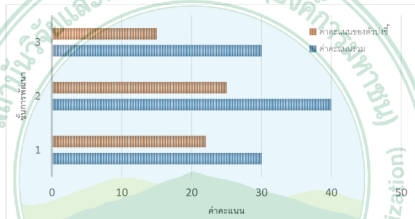
(2) บ้านเลอะกรา-บราโกร ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่
ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืนบนดินน้อย ตำบลแม่ตื่น อำเภอมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่

ผลการทดสอบชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงนาร่องปีที่ 1 พบว่า ชุมชนมีความพึงพอใจในหลักเกณฑ์การประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นที่ผลลัพธ์และผลกระทบ แต่วิธีการนำไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมาย อาจมีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามศักยภาพและข้อจำกัดของท้องถิ่น ที่สะท้อนมิติการพัฒนาของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละภูมิลำเนา อย่างไรก็ตาม ยังต้อง มีการทดสอบชุดตัวบ่งชี้ซ้ำในปีที่ 2 ในชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ การเข้าถึงการบริการของรัฐ และระยะเวลาดำเนินงานของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงในแต่ละพื้นที่ เพื่อสรุปเป็นชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะชุมชนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงต่อไป ตัวอย่างของการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการจัดกลุ่มระดับการพัฒนาชุมชนบ้านเลอะกรา-บราโกร ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงเพื่อแก้ปัญหาพื้นที่ปลูกฝิ่นอย่างยั่งยืนชุดต้นน้อย ตำบลม่อนเต็น อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ มีดังนี้

ชั้น	ตัวบ่งชี้	ค่าคะแนน	คำอธิบาย
1. ชั้นเริ่มต้น เน้นความพอ อยู่พอกินของ ครัวเรือน	1) ความมั่นคงด้าน อาหาร (15 คะแนน)	12	- ร้อยละ 70 ของครัวเรือนสามารถ เพาะปลูกข้าวนาและข้าวไร่ที่เพียงพอต่อ การบริโภค - พบการระบาดของเพลี้ยกระโดด และบัวบกฯ 2-3 ปี โดยเฉพาะปีที่มีความ แห้งแล้งมาก ทำให้มีความเสี่ยงด้านความ มั่นคงด้านอาหาร
	2) สภาพเศรษฐกิจ ที่มั่นคง (15 คะแนน)	10	- มีเพียงแผนการสร้างรายได้จากกาแฟ อราบิก้าเป็นหลักและพืชท้องถิ่นของบาง ครัวเรือน - การทดสอบชนิดพืชเพื่อสร้างรายได้ ชนิดใหม่อยู่ระหว่างการศึกษาวิจัย - มีการออมทรัพย์ในรูปแบบสัจจสะสม แต่ยังไม่ มีการทำบัญชีครัวเรือน/บัญชีฟาร์ม
2. ชั้นก้าวหน้า ความอยู่ดีกินดี ของกลุ่มและ สิ่งแวดล้อมของ ชุมชน	3) ระบบการผลิตที่ เหมาะสมกับภูมิ สังคม (20 คะแนน)	12	- มีจำนวนพืชสร้างรายได้จำกัด - ระบบการเพาะปลูกพืชอาหารหลักและ ผักท้องถิ่นไม่ใช้สารเคมี - ยังคงมีการลักลอบปลูกฝิ่นในพื้นที่

ชั้น	ตัวบ่งชี้	ค่าคะแนน	คำอธิบาย
2. ชั้นก้าวหน้า ความอยู่ดีกินดี ของกลุ่มและ สิ่งแวดล้อมของ ชุมชน (ต่อ)	4) ความพร้อมของ ปัจจัยพื้นฐานและ สวัสดิการชุมชน (10 คะแนน)	5	- ใช้ไฟฟ้าพลังงานแสงอาทิตย์และพลังงานน้ำ - ถนนลูกรังในฤดูฝนมีการคมนาคมขนส่งลำบาก - ไม่มีบริการสาธารณสุขในชุมชน ต้องไปรับบริการยังหมู่บ้านใกล้เคียง - สัญญาณโทรศัพท์ติดต่อได้บางจุดของหมู่บ้าน
	5) กระบวนการ เรียนรู้และภูมิ ปัญญาท้องถิ่น (10 คะแนน)	8	มีภูมิปัญญาท้องถิ่นจำนวนมาก แต่การผสมผสานกับความรู้วิชาการในปัจจุบันยังจำกัด
3. ชั้นพัฒนา เครือข่าย	6) การจัดสรรใช้ ประโยชน์ทรัพยากร ในชุมชนอย่างยั่งยืน (10 คะแนน)	5	- ชุมชนมีพื้นที่ปลูกข้าวไร่หมุนเวียนรอบ 5-6 ปี จำนวนมากที่สามารถนำมาใช้ปลูกไม้ผลยืนต้นที่สามารถสร้างรายได้และช่วยสร้างป่าไม้ - พื้นที่นายังไม่ได้มีการใช้ประโยชน์ภายหลังการเก็บเกี่ยวข้าว - ชุมชนมีการดูแลป่าต้นน้ำไว้อย่างดี
	7) มีระบบกลุ่มและ องค์กรในชุมชนที่มี การดำเนินงานตาม หลักธรรมาภิบาล (20 คะแนน)	10	- มีการรวมกลุ่มด้านวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมอาชีพอย่างไม่เป็นทางการ - กลุ่มมีการเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกจำกัด

จากการประเมินตนเองของชุมชนในแต่ละตัวบ่งชี้พบว่า มีค่าคะแนนรวมทั้งสิ้น 62 คะแนน มีระดับการพัฒนาชั้น C1 ประกอบด้วยค่าคะแนนในชั้นที่ 1, 2 และ 3 เท่ากับ 22, 25, 15 ตามลำดับ ดังแสดงในรูปที่ 2 หากพิจารณาในแต่ละชั้นการพัฒนาพบว่าในชั้นที่ 1 เริ่มต้นที่เน้นความพออยู่พอกินของครัวเรือน ยังมีจุดที่ควรได้รับการพัฒนาในด้านระบบเศรษฐกิจที่มั่นคงของครัวเรือน เนื่องจากมีเพียงแผนการสร้างรายได้จากกาแฟรายปีเป็นหลักและพืชท้องถิ่นของบางครัวเรือน โดยการทดสอบชนิดพืชเพื่อสร้างรายได้ชนิดใหม่ ในชั้นที่ 2 ความก้าวหน้าความอยู่ดีกินดีของกลุ่มและสิ่งแวดล้อมของชุมชน ที่ควรต้องมีการเสริมศักยภาพของทุนท้องถิ่นด้านกายภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการพัฒนาระบบการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลายทั้งที่เป็นพืชหลังนาและไม้ผลยืนต้นในพื้นที่ปลูกข้าวไร่นาหมุนเวียน ในส่วนของชั้นที่ 3 การพัฒนาเครือข่าย การเสริมสร้างการรวมกลุ่มด้านต่างๆ มีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการเชื่อมโยงทุนทางสังคมของท้องถิ่นและกับหน่วยงานภายนอกด้านวิชาการ ตลาด และแหล่งทุน

รูปที่ 2 ค่าคะแนนของตัวบ่งชี้คุณลักษณะและระดับการพัฒนาบ้านและกรา-บราโกร

บทที่ 5 สรุปและวิจารณ์ผล

โครงการศึกษารูปแบบและกระบวนการพัฒนาองค์กรชุมชนบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบและพัฒนาการขององค์กรชุมชนและปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งขององค์กรชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง โดยวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย โดยการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การสำรวจ การสัมภาษณ์กลุ่ม การสังเกตร่วม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมกับชุมชนและเครือข่ายในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงนาร่องการพัฒนาชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อใช้ในการประเมินสถานการณ์พัฒนาของชุมชน ประกอบด้วย 3 ส่วนหลัก ได้แก่ ส่วนที่ 1 การทบทวนชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง จากเอกสารวิชาการ รายงานวิจัย และสื่อเพื่อการเผยแพร่ของหน่วยงานต่างๆ ส่วนที่ 2 การจัดทำร่างชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงโดยกระบวนการมีส่วนร่วม และ ส่วนที่ 3 การทดสอบชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงนาร่อง

ส่วนที่ 1 การทบทวนชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่ดำเนินการโดย สวพส. และหน่วยงานอื่น ประกอบด้วย (1) ข้อกำหนดและตัวชี้วัดการพัฒนาชุมชนต้นแบบโครงการหลวง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2559 (2) ดัชนีชี้วัดความสุขของชุมชนบนพื้นที่สูง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2556 (3) ตัวชี้วัดของการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมบนพื้นที่สูง ศึกษาโดย สวพส. ในปี พ.ศ. 2554 และ (4) ตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ในปี พ.ศ. 2551 พร้อมทั้งได้เปรียบเทียบองค์ประกอบของชุดตัวชี้วัด พบว่าองค์ประกอบหลักมีความคล้ายคลึงกัน คือการประเมินระดับการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และโครงสร้างพื้นฐาน แต่ประเภทของตัวชี้วัด/ตัวบ่งชี้มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ชุดตัวชี้วัดที่ได้รับพัฒนาโดย สวพส. ที่ผ่านมา ส่วนใหญ่เป็นตัวชี้วัดในระดับผลผลิต (outputs) ที่ระบุถึงการสร้างให้มีหรือการคงอยู่ของกิจกรรมในแต่ละหมวด เช่น มีรายได้ มีชนิดพืช/สัตว์ที่เหมาะสมกับภูมิสังคม มีผู้นำที่ดี มีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีถนน ไฟฟ้า โทรศัพท์ และเป็นกาหนดตัวบ่งชี้ที่แน่นอนในเชิงปริมาณ และมีตัวชี้วัดบางส่วนเป็นระดับผลลัพธ์ (outcome) ในขณะที่ชุดตัวชี้วัด ของ สศช. มีลักษณะเน้นที่ผลลัพธ์ (outcome) และผลกระทบ (impact)

ส่วนที่ 2 การจัดทำร่างชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงโดยกระบวนการมีส่วนร่วม โดยนำตัวบ่งชี้คุณลักษณะชุมชนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 8 มิติ 26 ตัวบ่งชี้ ที่สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2551) ได้พัฒนาจากผลการศึกษาแนวทางทางขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง: บทเรียนจาก 40 หมู่บ้าน มาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง ที่แบ่งออกเป็น 3 ชั้น คือ (ก) ชั้นที่หนึ่งเป็นชั้นเริ่มต้น ที่เน้นความพออยู่พอกินของครัวเรือน (30 คนแวน) ประกอบด้วย ความมั่นคงด้านอาหาร และสภาพเศรษฐกิจที่มั่นคง (ข) ชั้นที่สองขึ้นก้าวหน้า ซึ่งเป็นความอยู่ดีกินดีของกลุ่มและสิ่งแวดล้อมของชุมชน (40 คนแวน) ประกอบด้วย ระบบการผลิตที่เหมาะสมกับภูมิสังคม ความ

พร้อมของปัจจัยพื้นฐานและสวัสดิการชุมชน และกระบวนการเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น และ (ค) ชั้นที่สามการพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือกับภาคราชการ ภาคเอกชน และชุมชนอื่น (30 คะแนน) ประกอบด้วย การจัดสรรใช้ประโยชน์ทรัพยากรในชุมชนอย่างยั่งยืน และระบบกลุ่มและองค์กรในชุมชนที่มีการดำเนินงานตามหลักธรรมาภิบาล นอกจากนี้ ได้จัดระดับการพัฒนาของชุมชนตามค่าคะแนนรวมที่ได้จากการประเมินตัวบ่งชี้คุณลักษณะชุมชนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงออกเป็น 5 ระดับตามความเข้มแข็งของชุมชน ประกอบด้วย ระดับดีมาก คือ ระดับ A มีค่าคะแนนรวม = 90 ระดับดี B1 = 80 ระดับดี B2 = 70 ระดับปานกลาง C1 = 60 และระดับปานกลาง C2 = 50 คะแนน

ส่วนที่ 3 การทดสอบชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงนาร่องเป็นปีแรก ผลการทดสอบชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่โครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงนาร่องปีที่ 1 พบว่า ชุมชนมีความพึงพอใจในหลักเกณฑ์การประเมิน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเน้นที่ผลลัพธ์และผลกระทบ แต่วิธีการนำไปสู่ผลสำเร็จตามเป้าหมาย อาจมีวิธีการที่แตกต่างกันไปตามศักยภาพและข้อจำกัดของแต่ละท้องถิ่น ที่สะท้อนมิติการพัฒนาของชุมชนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของแต่ละภูมิสังคม อย่างไรก็ตาม ยังต้องมีการทดสอบชุดตัวบ่งชี้ซ้ำในปีที่ 2 ในชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีความหลากหลายด้านชาติพันธุ์ การเข้าถึงการบริการของรัฐ และระยะเวลาดำเนินงานของโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงในแต่ละพื้นที่ เพื่อสรุปเป็นชุดตัวบ่งชี้คุณลักษณะชุมชนที่พึงประสงค์ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงต่อไป

